

۱۴۰۵/۱/۲۳-۲۳ شوال ۱۴۴۷-۱۲ آوریل ۲۰۲۶- درس ۱۲۴ فقه الروابط از فقه مدیریت رفتار سازمانی از فقه انگیزش - نقشه جامع مصباح الشریعه - روابط اربعه - رابطه چهارم - رابطه کارکنان با همکاران - اصول سبعة - اصل هفتم - عدل و انصاف ۵- فقه الحدیث ۴ - انصاف به معنای روحیه سلحشوری و حق طلبی و عدالت خواهی نسبت به منافع سازمانی

مسئله ۱۲۴: انصاف به معنای روحیه‌ی حق طلبی و سلحشوری نسبت به دفاع از دین و آیین و منافع سازمان متبوع است که در اثر ترک مدیریت جهادی از دست می‌رود، لذا ضروری است که این روحیه تقویت شود تا فرهنگ سازمانی جهاد و دفاع از ارزش‌های مطلوب زنده و برقرار بماند

فقه الحدیث را در فهم زوایای بیش‌تر مفهوم انصاف و نصف در سازمان و مدیریت ادامه می‌دهیم. در این نوبت به فرمایشی معروف از امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه‌ی جهاد متوجه و متفقه می‌شویم:

الْحُسْفَ وَ مُنِعَ النَّصْفَ أَلَا وَ إِنِّي قَدْ دَعَوْتُكُمْ إِلَى جِهَادٍ عَدُوَّكُمْ لَيْلًا وَ نَهَارًا وَ سِرًّا وَ جَهْرًا وَ قُلْتُ لَكُمْ اغْرُوهُمْ قَبْلَ أَنْ يَغْرُوكُمْ فَوَ اللَّهُ مَا غُرِي قَوْمٌ قَطُّ فِي عُرْفِ دَارِهِمْ إِلَّا ذَلُّوا فَتَوَاكَلْتُمْ وَ تَخَادَلْتُمْ وَ ثَقُلَ عَلَيْكُمْ قَوْلِي فَعَصَيْتُمْ وَ اتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا حَتَّى شُنْتُ عَلَيْكُمْ الْعَارِثَ فِي بِلَادِكُمْ وَ مَلَكَتْ عَلَيْكُمْ الْأَوْطَانَ وَ هَذَا أَحْوُ غَامِدٍ قَدْ وَرَدَتْ حَيْلُهُ الْأَنْبَارَ فَقَتَلَ بِهَا أَشْرَسَ بَنٍ حَسَنًا فَأَزَالَ مَسَاحِكَكُمْ عَنْ مَوَاضِعِهَا وَ قَتَلَ.^۱

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوَيْبِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ إِسْمَاعِيلِ بْنِ إِسْحَاقَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي رَوْحِ بْنِ فَرَجِ بْنِ قُرَّةَ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِلْخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ وَ سَوَّعَهُمْ كِرَامَةً مِنْهُ لَهُمْ وَ نِعْمَةٌ ذَخَرَهَا وَ الْجِهَادُ هُوَ لِيَأْسُ التَّقْوَى وَ دِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ وَ جُنَّتُهُ الْوَيْفَةُ فَمَنْ تَرَكَهُ رَغْبَةً عَنْهُ أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ الدَّلِّ وَ شَمِلَهُ الْبَلَاءُ وَ فَارَقَ الرِّضَا وَ دَيْثَ الْبَصْعَارِ وَ الْقَمَاءَةَ وَ ضَرَبَ عَلَى قَلْبِهِ بِالْأَسْدَادِ وَ أُدِيلَ الْحَقُّ مِنْهُ بِتَضْيِيعِ الْجِهَادِ- وَ سِيمَ الْحُسْفَ وَ مُنِعَ النَّصْفَ أَلَا وَ إِنِّي قَدْ دَعَوْتُكُمْ إِلَى قِتَالِ هَؤُلَاءِ.^۲

اقول: ماده‌ی نصف که اساس انصاف است در کلام امیرالمؤمنین علیه السلام به چند معنا تفسیر شده است که در اثر ترک جهاد قربانی و ممنوع می‌شود در جامعه خوب است به این معانی توجه نماییم. برای اضائهی طریق:

قوله عليه السلام: و منع النصف قيل: المراد أنه يمنع منه اللطف حتى لا يكون له الإنصاف.^۳

اقول: نصف به معنای لطف است، به گونه‌ای که انصاف از وجودش می‌رود و لطف خدای لطیف که عامل تصحیح راه و زندگی است از او سلب می‌شود به سوء اختیار، در نتیجه بی‌انصاف می‌شود، حق کسی را نمی‌دهد و با دیگران کاری می‌کند که اگر با خودش بکنند نمی‌پسندد.

و فی بعض نسخ النهج بالإسهاب يقال: أسهب الرجل على بناء المفعول إذا ذهب عقله من لدغ الحية، و قيل: مطلقا، و قيل: هو من الإسهاب بمعنى كثرة الكلام لأنه عوقب بكثرة كلامه فيما لا يعنيه و «الإدالة»: النصر يقال: أدال الله له أي نصره و أعطاه الدولة و الغلبة، و أدال منه و عليه أي جعله مغلوبا لخصمه، و فی بعض أدعية سيد العابدين عليه السلام «اللهم أدل لنا و لا تدل منا» فالمراد هنا أنه جعل مغلوبا للحق فيصبيه وخامة العاقبة لخذلانه الحق و «سئم» على بناء المفعول أي كلف و ألزم و «الحسف» الذل، و قيل: المشقة، و الحسف أيضا النقصان و «النصف» بالكسر: الإنصاف و العدل، و منع النصف أي لا يتمكن من الانتصاف و الانتقام بل يصير مظلوما من الخصوم و الأعداء. و قيل لا يتصف هو و هو بعيد و

^۱ ثقفي، الغارات (ط القديمة)، ج. ۲، ص. ۳۲۰.

^۲ كليني، الكافي (ط الإسلامية)، ج. ۵، ص. ۴.

^۳ مجلسي، ملاذ الأخيار في فهم تهذيب الأخبار، ج. ۹، ص. ۳۲۷.

«الغزو»: السير إلى العدو للقتال و «عقر الدار» بالضم: أصلها و وسطها و «تؤاكل القوم»: اتكل بعضهم على بعض، و ترك الأمر إليه، «و تحاملوا»: أي حمل بعضهم بعضا و هو ترك العون و النصر و «شنت» أي صبت من كل وجه متفرقة، و أما الصب من غير تفریق فهو السن بالسین المهملة، و «الغارة»: الخيل المغيرة تهجم على القوم فتقتل.^٤ «و منع النصف» أي: لا يتمكن من الانتصاف و الانتقام.^٥
اقول: یعنی قدرت خواهی و سلحشوری را از دست می دهد و گویا بی غیرت می شود، وطن فروش می شود و

كما قال ﷺ: فمن ترك الجهاد ألبسه الله ذلا و فقرا في معيشتة، و محقا في دينه إنَّ الله أغنى أمتي بسنابك خيلها و مراكز رماحها (و ضرب على قلبه بالاسد) فعجز عن تدبير مصالحه و عميت عليه مذاهبه و ضاقت له مسالكة (و ادیل الحق منه بتضييع الجهاد) فتورط في الضلال و لحقه الوبال (و سيم الخسف) و الدلة (و منع النصف) و العدالة.^٦

اقول: نصف در این تفسیر به معنای عدالت است كما فی اللغة، كما مر .
تفقه: لحن امیرالمؤمنین عليه السلام این است که نصف واجب و لازم است، مایهی دفاع، حق جویی، حق خواهی و سلحشوری است که به وسیلهی آن از مرزها دفاع می شود و در اثر ترک جهاد، این روحیه از دست می رود و نسبت به ناموس و دین و وطن بی تفاوت می شود. عروض این همه مفسد و عوارض سوء بر ترک جهاد نشان می دهد که انصاف امری ضروری است که عقلاً و شرعاً باید جلب و جذب و حفظ شود تا جامعه محفوظ بماند، اختلال نظام و فروپاشی آن و سازمان پیش نیاید. لذا برای حفظ روحیهی جهاد و دفاع باید روحیهی انصاف به عنوان مقدمه‌ی واجب حفظ شود.

فتحصل که انصاف به معنای روحیهی حق طلبی و سلحشوری نسبت به دفاع از دین و آیین و منافع سازمان متبوع است که در اثر ترک مدیریت جهادی از دست می رود، لذا ضروری است که این روحیه تقویت شود تا فرهنگ سازمانی جهاد و دفاع از ارزش‌های مطلوب زنده و برقرار بماند.^٧

^٤ مجلسی، مرآة العقول، ج. ١٨، ص. ٣٢٥.

^٥ مجلسی، بحار الأنوار (ط بیروت)، ج. ٣٤، ص. ٦٨.

^٦ خوئی، منهاج البراعة في شرح نهج البلاغة، ج. ٣، ص. ٣٩٦.

^٧ درس ١٢٤ فقه الروابط از سلسله‌ی فقه الاداره، ٢٣ شهر شوال ١٤٤٧.